

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

9. MİLLETLERARASI
TÜRK HALK
KÜLTÜRÜ KONGRESİ

GENEL KONULAR

BALIKÇILIK FOLKLORU: ÇANAKKALE GELENEKSEL BALIKÇILIĞI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mümtaz FIRAT¹

Bu bildirinin konusunu oluşturan balıkçılık folkloruna ait veriler, Çanakkale ilindeki on altı yerleşim biriminde yaklaşık altmış balıkçıyla gerçekleştirilen derlemelerden elde edilmiştir. Gerçekleştirilen etnografik alan araştırmasının çerçevesi, geçimlerini balıkçılıkla sürdüren kıyı balıkçılarıyla sınırlıdır. Gırgır ve trol olarak adlandırılan büyük kapasiteli balıkçı tekneleri ve bunlarda çalışan balıkçılar bu araştırmanın dışında tutulmuştur. Bölgede geçmişten beri yaygın olarak kullanılan dalyan balıkçılığı bu bildirinin konusuna dâhil edilmemiştir. Konunun çok geniş ve alt başlıklarının çok fazla olması sebebiyle oldukça sınırlı miktardaki veriyi burada paylaşmak durumunda kaldığımızı belirtmek isteriz. Fakat ülkemizde çoğunlukla ihmal edilmiş bu alana ilişkin halkbilimcilerde ilgi oluşturmak ve balıkçılık folkloru için bir çerçeve oluşmasını sağlamak açısından yeterli olduğunu düşünmekteyiz.

Çanakkale tarihsel olarak bu coğrafyanın önemli yerleşim yerlerinden biridir. Adı Truva antik kentiyile birlikte anılan Çanakkale aynı zamanda bu tarihlerden itibaren önemli balıkçılık merkezlerinden biridir. Arkeolojik belgeler Troia, Parion ve Kallipolis'in önemli balıkçılık merkezleri olduğunu göstermektedir. Yakın tarihlere gelindiğinde ise özellikle birinci dünya savaşının yarattığı dramatik sonuçların, yörede balıkçılık açısından etkili olduğu söylenebilir. Savaş nedeniyle kaybedilen nüfusun yanı sıra, nüfus değişimi nedeniyle bölgeye yerleştirilen yeni sakinlerin genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşıyor olması balıkçılığın zayıflamasına sebep olduğunu

¹ Folklor Araştırmacısı

göstermektedir. Bölgeye yerleştirilenler adeta bu mesleği yeniden keşfetmiş görünmektedirler. 1970'li yıllarda dahi il genelinde balıkçılık yapan ve geçimini tamamen bu işle sağlayan çok az balıkçı olduğu tespit edilmiştir. Özellikle pazarlama ve dağıtım alanındaki zorluklar nedeniyle balıkçılık iyi gelir getirmeyen bir uğraş olmasından dolayı balıkçıların önemli bir kısmı aynı zamanda tarım ve hayvancılıkla uğraşmaya devam etmişlerdir.

Avlanma Araç-Gereç ve Teknikleri

Bölgede en yaygın avlanma tekniklerinin başında ağ balıkçılığı gelmektedir. Avlanmada kullanılan ağların 70'li yıllara kadar yörede özellikle Çardak'ta, kısmen de Gelibolu'da dokunduğu bilinmektedir. Bu ağların hammaddesini pamuk ipliği oluşturmaktadır. Çardak'ta da kadınlar tarafından dokunan bu ağların gelirini genç kızların çeyiz yapmak için kullandıkları ifade edilmektedir. Dokunan ağlar dövülmüş çam kabuklarıyla kaynatılarak boyanmaktadır. Bu ağların günümüzde olduğu gibi mantar ve kurşun gibi donanımları genellikle balıkçılar tarafından yapılmaktadır. Ağlara *kazıl* denilen keçi kılının örülmesiyle elde edilen yaka eklenmektedir. Bu yakalara kurşun ve mantar takılmaktadır. Geçmişte kurşun yerine taş, mantar yerine ise çam kabuğu takıldığı belirtilmiştir. O nedenle bazı yörelerde kurşun yaka, halen *taşlık* olarak anılmaktadır. Ebatları oldukça küçük olan bu ağların ömürlerini uzatabilmek için her avlanma sonrasında yıkayıp, kurumaya bırakılmaktadırlar. 70'li yıllardan sonra iplik ağlar yerini, İstanbul'dan getirilen naylon ağlara bırakmıştır.

Ağların yırtılması balıkçılar arasında *sakatlık* olarak ifade edilmektedir. Balıkçılar yırtılan ağların onarımını *meramet* ve *matiz* olarak adlandırmaktadırlar. Matiz denilen onarımda, yırtık peteklerin gözleri örülmeden birbirine bağlanarak kullanılmaktadır. Böylece avlanmak için çok vakit kaybedilmemiş olmaktadır. Meramet denilen onarımda ise yırtılan kısımlar, gözleriyle beraber tekrar örülmektedir. Meramet, genellikle av dışı zamanlarda balıkçı barınaklarında, kayıkta ya da mağaza olarak adlandırılan ağların konulduğu küçük kapalı mekânlarda yapılmaktadır. Ağların boyları ya da derinlikleri hesaplanırken balıkçılar genellikle *kulaç* ölçüsünü kullanılmaktadırlar. Bir kulacın uzunluğu hakkında farklı rakamlar verilmekle birlikte 1,5 ile 1,80 metre arasında kabul edilmektedir. Ağın gözleri ise milimetre olarak hesaplanmaktadır. Ağların göz açıklıkları avlanacak olan balığın türüne göre değişmektedir. Ağ avcılığında ağın bırakılma anının belirlenmesi oldukça önemli ve ustalık isteyen bir karardır. Bu kararı reis verir ve genellikle *mola* ya da *koyver* komutuyla bunu bildirir. Günümüzde ağlar da genellikle reislerin denetiminde olduğundan bu komuta gerek olmaksızın ağlar bırakılabilmektedir. Zira ağların bağlı olduğu ağırlık taşı günümüzde genellikle sarkık vaziyette ve bir sicimle sabitlenerek, sicimin ucu ise kamarada bulunan reisin elinde olacak şekilde kullanılmaktadır. Ağın bırakılma anı genellikle balığın ortalama hızına dikkate edilerek hesaplanmaktadır. Böylece ağa çarpan balığın dolaşarak ağı aşması için gerekli olan süre zarfında ağın bir daire oluşturacak biçimde kapatılması gerekmektedir. Ağ atıldıktan sonra genellikle denizin açığından kıyıya doğru dönülerek daire oluşturulmaktadır.

Bölgede kullanılan diğer bir avlanma tekniği çaparadır (çaparı). İğne ve kuş, horoz gibi hayvanlarının tüyleri kullanılarak hazırlanan bir tür olta olan çaparide, balıklar tüyü yem zannederek yemeye çalışırken avlanırlar. Yine bir diğer avlanma tekniği olan *paraga*t, ana gövdeye belli aralıklarla bağlanan iğneli oltalarla gerçekleştirilmektedir. Bu oltaların uzunluğu bir kaç yüz metre ile binlerce metreye uzayabilmektedir. Bu avlanma tekniğinde canlı yem kullanılmaktadır. Bu tek-

nikte oltalar elle toplanabildiği gibi makara sistemi de yaygın olarak kullanılmaktadır.

Misinin kolay bulunmadığı dönemlerde el oltası yapmak için beygirin kuyruk kılları kullanılmıştır. Bu kıllar örülerek, birkaç metre uzunluğunda el oltaları elde edilmektedir. Örülen bu kılların üzerine kimi zaman balmumu sürüldüğü ifade edilmektedir.

Bölgede kıyı balıkçılığı bütün bir yıla yayılmakla birlikte özellikle balıkların göç dönemleri esas avlanma sezonlarıdır. Bu sezon *aşağı akım* ve *yukarı akım* olarak da adlandırılan iki döneme ayrılmaktadır. Yukarı akım, balığın Ege'den Karadeniz'e doğru yaptığı ve ilkbaharda başlayıp yaz başında sona eren dönemdir. Bu dönemde balıkların Karadeniz'e havyar bırakmak üzere gittikleri ifade edilmektedir. *Aşağı akım* ise balığın Karadeniz'den Ege'ye doğru yaptığı ve sonbaharda başlayan dönemdir.

Geleneksel balık avlama tekniğinin esasını, balıkların çıplak gözle gözetlenerek avlanmasıdır. Bunun için eski tekne ve kayıklarda *palamut* ya da *seren direği* olarak adlandırılan (+) şeklindeki birkaç metre yüksekliğindeki direkler kullanılmaktadır. Reis bu direğin üzerinde balığı gözetleyerek, komutlar vererek avı tamamlamaktadır. Balığın çevrelenmesine dayanan avlanma tekniğinde, motorlu tekne ve kayıkların olmadığı dönemlerde avlanma asgari üç kayıkla gerçekleştirilirken, günümüzde teknelerin hızı ve gücü arttığından azami olarak tek tekne ve peş kayığından oluşan iki araçla yapılabilmektedir. Yine geçmişte balığı gözetlemenin yollarından biri olarak kıyıya yakın yüksek tepeliklerden yapılan gözetlemedir. Yüksek tepelere çıkan reis, balığın hareketine göre kimi zaman elinde bayrakla kimi zaman çeşitli işaret ve seslenmelerle kayıkları yönlendirerek balığın çevrelenmesini sağlamaktadır.

Balığı takip etmenin diğer yollarından bazıları da balıkla beslenen hayvanları takip etmektir. Bölgede *canavar* olarak adlandırılan yunus ve martılar balıkçıların gözetlediği hayvanlar arasındadır. Ayrıca kimi balıkçıların yunusu da dâhil ettikleri, daha küçük balıklardan müteşekkil sürülere saldıran *iye* ya da *yiye* olarak adlandırdıkları büyük balıklar da gözlenen hayvanlar arasındadır. Yunus ve akya türü büyük balıkların, daha küçük balıkları kovalaması ve onları balıkçılar için avlanabilir kıyı çevresine yavaşştırması oldukça önemlidir. O nedenle bazı balıkçılar, bu büyük balıkların avlanmasından hoşnut olmadıklarını dile getirmişlerdir.

Geleneksel balıkçılığın avlanma zamanını belirleyen bir diğer önemli unsur *yakamozdur*. Balığın yakamozda yarattığı hareketliliği gözlemleyerek avlanan balıkçılar, bu nedenle esas olarak yakamozun bulunduğu karanlık zamanlarda avlanmaktadırlar. *Ay karanlığı* olarak adlandırdıkları aysız geceler ve ayın henüz doğmadığı saatler bu avlanma için en uygun saatlerdir. Bu yüzden balıkçılar "*ay ayakta, balıkçı yataкта*" deyimini kullanmaktadırlar. Usta balıkçılar, balığın yakamozdaki hareketlerinden türünü, sürünün büyüklüğünü anlayabilmektedirler. *Ay aydınlığı* olarak adlandırılan aylı gecelerde ise *voli* denilen teknikle avlanma gerçekleştirilmektedir. Voli adlandırması, balık avlamanın büyük ölçüde tesadüfe bağlı olmasından ötürü verilmiş görünmektedir. Denize bırakılan ağın içinde bir süre hareket edilerek, ortamda balık varsa ağlara gitmesi sağlanmaktadır. Sürekli ağ atıp, kaldırmak gerektiğinden oldukça zor bir yöntemdir.

Balığın avlanmasını belirleyen en önemli etmenlerden biri de derinliğin hesaplanmasıdır. Kullanılan ağın derinliği ile avlanma yerinin derinliği arasında bir denklik söz konusu olduğunda

başarılı bir avdan bahsetmek mümkün olabilmektedir. Bunu anlayabilmek için de geleneksel balıkçıların kullandığı araç *iskandil*dir. İskandille bulunulan yerin derinliği ölçülerek, ağ atmaya uygun olup olmadığına karar verilmektedir. İskandil aynı zamanda yoğun sisin olduğu durumlarda kıyıya ulaşmak için kullanılan araçlar arasındadır. Belli aralıklarla suya bırakılan iskandil kıyından uzaklaşıldığı ya da yakınılaşıldığı konusunda balıkçılara fikir vermektedir. Günümüzde ise derinliği anlamak için radar sistemleri yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bölgede geçmişte yaygın olarak kullanılan dramatik avlanma tekniklerinden biri dinamit avcılığıdır. Çanakkale savaşları sırasında batırılmış olan gemilerdeki cephanelerden elde edilen patlayıcı maddelerle iptidai yöntemlerle yapılan dinamitlerin, fitili ateşlenerek, balık sürülerinin arasına atılmasına dayanan bu teknik, hem balık hem de balıkçılar için trajik sonuçlar üretebilmektedir. Bu teknikle avlanan balıkların çok azının toplanabildiğini belirten balıkçılar, aynı zamanda bazı kazaların yaşanması sebebiyle uzuvlarını, hayatlarını kaybeden çok sayıda balıkçının olduğunu belirtmişlerdir. Günümüzde tamamen terk edilmiş olan yöntem geçmiş yıllarda yaygın olarak kullanılmıştır.

Balıkçılar balık avlama yerlerini karacı geçmişlerinden tevarüs eden deyimleriyle *mera* olarak adlandırmaktadırlar. Bu meralar genellikle, karada karşılık geldikleri yerlere göre adlandırılmaktadır. Bostanlık, Şahmelek, Kirazlıdere, Fırıncık, Koyun Limanı, Bozburun gibi adlarla anılan bu meralar hemen bütün yöre balıkçıları tarafından bilinmektedir.

Geçmişte balık avlamada kullanılan tekniklerden biri de ırıp ya da *manyat* olarak adlandırılan tekniktir. Bu teknik düz kıyılarda uygulanabilmektedir. Özellikle sardalye avlamak için kullanılan ufak gözlü ağ, bir sandalla kıyıya yakın dökülerek, ağın uçlarına bağlı halatlarla kıyından çekilmektedir. Tamamen insan gücüne dayanan bu teknikte neredeyse köyün bütün erkekleri yardımlaşmakta ve çekilen balık çalışanlar arasında pay edilmektedir.

Balıkçılar

Tekneyi idare eden kişiye ki bu genellikle tekne sahibi olmaktadır *reis* olarak hitap edilmektedir. Günümüzde *kaptan* tabiri de kullanılmaktadır. Reisin yanında çalışanlara *tayfa* ya da *gemici* denilmektedir.

Balıkçılık genellikle usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrenilmektedir. Çocuk denilebilecek yaşta *tayfa* olarak reisin yanında çalışmaya başlayanlar, gözlem yaparak ve sorular sorarak mesleği öğrenmeye çalışmaktadırlar. Görüştüğümüz balıkçıların önemli bir kısmı bu işi genellikle dede, baba, amca gibi aile büyüklerinden öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Tekne ya da kayıkta yeni çalışmaya başlayan tayfaya genellikle temizlik ve getir-götür işleri yaptırılmaktadır. Zamanla balıkçılığı öğrenen tayfanın aşması gereken en önemli eşik ağ tamirini öğrenmesidir. Ancak o zaman tayfa yetişmiş bir eleman olarak kabul edilmektedir. Yapılan derlemelerde özellikle tayfanın akrabası olmadığı durumlarda reislerin, tayfaya bilgilerini aktarırken ketum davrandıklarına dair anlatımlarla da karşılaşılmiştir. Reisler, yetiyecek olan tayfaların kayıklarından ayrılarak rekabet etmek durumunda kalabilecekleri korkusu ile ketum davrandıkları ifade edilmektedir.

Geçmişte iki ya da üç kayıkla yapılan avlanmalarda ortalama 8-10 kişi çalışırken, günü-

müzde balıkçı teknelerinde ortalama üç kişi çalışmaktadır. Bunlardan biri dümende dururken diğer ikisi *ayna*da durmaktadır. *Ayna* teknelerin altında açılan pencerelere takılan camlı bölüme verilen isimdir. Bu pencerenin teknelere takılması yaklaşık 80'lerin ikinci yarısını bulmaktadır. Buradan balıklar gözetlenmektedir. Bu görevi yerine getirene, *aynacı* denilmektedir. Geçmişte ayna yerine, soba borusuna ya da tenekenin bir ucuna takılan camın kayık kenarından denize sarkıtılarak kullanıldığı ifade edilmiştir. Yine geçmişte ağ atma ve toplama işi tayfalar tarafından yerine getirilirken, günümüzde bu işlem ırgat olarak adlandırılan makaralarla gerçekleştirilmektedir.

Balıkçılar genellikle avın bereketli geçmesi temennisini içeren dualar ederek teknelerine binmekte ve hareket etmektedirler. Balığa çıkmadan önce yanlarına bir miktar kumanya ve su almaktadırlar. Av seyri boyunca çok az konuşmanın geçtiği bu süreç balık bulununcaya kadar sürdürülmektedir. Balık avlandıktan sonra ağ balıktan temizlenerek, balıklar buzluklara konulmaktadır. *Ağı ellemek* olarak adlandırılan ağın kurşun ve mantar yaka olarak istiflenmesinden sonra ava devam edilmektedir. Şayet avın yeterli olduğuna kanaat getirilirse kıyıya dönmektedir. Balıkçılar, yemek için esas olarak ağ atılmadığı zaman aralığını değerlendirmektedirler. Yemek için ayrıca bir mola verilmez. Aralıksız çalışması durumunda ellerine aldıkları ekme türü aparatiflerle geçiştirmektedirler.

Balıkçılar av dışı zamanlarının önemli bir kısmını ağ tamiri, tekne bakımı ve istirahatle geçirmektedirler.

Balıkçıların geçiş dönemlerinde uyguladıkları ayırt edici geleneksel bir pratikle karşılaşmamıştır. Bu da ancak büyük ölçüde balıkçılığın tarihsel olarak bu yörede diğer geleneksel uygulamalara sirayet edecek kadar eski olmamasıyla açıklanabilir.

Deniz Araçları

Günümüzde örneği pek kalmamış olmasına karşılık geçmişte balık avlamak için *piyade* tipi kayıkların kullanıldığı ifade edilmektedir. 5-6 metre büyüklüğünde olan bu kayıklar genellikle baş tipine göre *baltabaş*, *kancabaş* olarak adlandırılmaktadır. Bu kayıklar kürek ve yelken yardımıyla yönlendirilmektedir. Kayıklarda kullanılan yelken genellikle tek direklidir. Söz konusu yelken hareketi sağlamak dışında yağmur ve soğuktan korunmak için tente olarak da kullanılmaktadır. Daha sonraları bu kayıklara motor takarak bir süre daha kullandıkları ifade edilmiştir.

Bölgedeki kayık ve tekneler genellikle Ayvansaray'da yaptırılmıştır. Ayrıca Rumlar'dan kalma bazı kayıklar da bir süre kullanılmış. Bölgede kendi araştırmalarıyla tekne ve kayık yapımını öğrenen marangozlar da kayık ve tekne yapmaktadırlar. Gelibolu'da Kemal Usta, Burhanköy'de Şinasi Usta, Şevketiye'de Sezer Usta bunlardan bir kaçıdır. Bir dönem Kemer Köy'de ikamet eden Niyazi Usta'nın Ayvansaray'da yetişen ustalardan biri olarak, birçok kayık ve tekne yaptığı ifade edilmektedir.

Günümüzde ise balıkçılar genellikle *alamana* ve *alamatra* olarak adlandırılan tekneleri kullanmaktadırlar. Bu tekneler *kıç* yapısına göre *karpuz* ya da *ayna kıç* olarak da anılmaktadır. Bu tekneler genellikle ahşap yapıldır. Sarma bölümlerinde genellikle çam kullanılırken, omurgalarda kestane, meşe, karaağaç gibi sağlam yapılı malzemenin kullanıldığı ifade edilmiştir. Teknenin

yapımından sonra yapılan geleneksel uygulamaların başında kurban/adak kesmek gelmektedir. Kurban teknede kesilerek kanı tekneye akıtılmakta ve kanın bir kısmı da teknenin baş kısmına ve kamaraya sürülmektedir. Kesilen kurban eti, tayfalara ve yoksullara dağıtılmaktadır.

Balıkçılığın Ekonomisi

80'li yıllara kadar bölgede avlanan balığın pazarlanmasında yaşanan sorunlar nedeniyle balıkçılığın yavaş geliştiği söylenebilir. Zira yapılan görüşmelerde avlanan balığın sınırlı ölçüde İstanbul ve İzmir gibi şehirlere gönderilebildiği, iç piyasada ise yine sınırlı oranda dağıtılabilirdiği görülmüştür.

Geçmişte avlanan balıkların önemli bir kısmı ilçe ve şehir merkezlerinde satılırken bir kısmı kara ve deniz yoluyla İstanbul ve İzmir'e gönderilmektedir. Şehir merkezine ulaştırılabilen balıklar *madrabaz* ya da *kabzımal* olarak adlandırılan araçlar tarafından satın alınarak iç piyasaya dağıtılmaktadır. Yine bu kabzımallar büyük oranda avlanan balığın bir miktarını genellikle kara yoluyla İstanbul ve İzmir'e göndermektedir. Özellikle küçük balıkçı köylerindeki balıkçılar ise avladıkları balığın bir kısmını yakın dağ köylerine eşeklerle ya kendileri götürüp satmakta ya da daha çok çerçi olarak anılabilecek küçük ticari kişiler aracılığıyla satmaktadırlar. Avlanan balıkların bir kısmı da bir dönem İstanbul-İzmir arasında deniz taşımacılığı yapan büyük vapurlar aracılığıyla bu şehirlere götürülmektedir. Büyükşehirlere balık götüren balıkçılar genellikle balığı oradaki kabzımallara satarak paralarını peşin almaktadırlar. Kazançlarının bir kısmını yine avlanma için ihtiyaç duydukları ağ ve benzeri malzemeleri satın almak için kullanmaktadırlar.

Günümüzde ise balığın pazarlanmasında hiç bir sorun kalmamış görünmektedir. Balıkçılar, avladıkları balığı şayet balıkhanelerde *mezat* denilen açık artırmaya dahil etmeden satmak niyetindeyseler, kabzımala telefon edip balığı bulundukları yerde almalarını sağlayabilmektedirler. Lüfer gibi yüksek getirisi olan balıklar için bu yol kullanılırken, balıkçılar arasında *halk balığı* olarak adlandırılan fiyatı daha düşük olan sardalye, istavrit, kupa, gümüş, zargana türü balıklar balıkhanelerdeki mezata gönderilmektedir. Balıkhaneye getirilen balık, bir tür açık artırma yöntemiyle balık tezgâhı sahiplerine ya da kabzımallara satılmaktadır. Satılan balığın parası peşin ya da en geç birkaç günlük gecikmeyle balıkçıya ödenmektedir. Balıkçıların düzenli olarak alışveriş yaptıkları kabzımalların, aynı zamanda balıkçılara ihtiyaç duymaları halinde avans verebildikleri de ifade edilmektedir.

Balıkçıların avlanma için ana gider kalemlerinin başında tekne, av malzemesi ve yakıt giderleri gelmektedir. Bölge balıkçılarının tekne alımında banka kredisine başvurmaları oldukça yaygın bir durum. Özellikle eski balıkçıların önemli bir kısmı ilk teknelerini bu yolla yaptırmışlar. Yine balıkçıların genellikle her yıl düzenli olarak yaptırmak durumunda kaldıkları tekne bakımı, bir diğer tekne gider kalemini oluşturmaktadır. Balıkçılardan bazıları zamanla bu bakım işini öğrenmiş olmalarına ve kendi işgüçleriyle gerçekleştirmiş olmalarına karşılık malzeme giderleri sabit olarak kalmaktadır. Diğer bazı balıkçılar ise bakım işini tamamen ustalara yaptırmaktadırlar. Yıpranan ağların yenilenmesi, farklı ebat ve çeşitlilikte ağ alınması, olta malzemesi alınması gibi diğer av gereçleri de diğer bir önemli gider kalemidir. Devletin sağladığı indirime rağmen balıkçıların önemli bir gider kalemi de yakıttır.

Soğutma dolabı bulunmayan nispeten eski teknelerde avlanan balığın tazeliğini korumak ve daha uzak mesafelere göndermek için kullanılan buz çoğu zaman Çanakkale başta olmak üzere en yakın buzhanelerden temin edilmiştir. Daha eski zamanlarda ise buz yerine yüksek dağ köylerinde bulunan kar kuyularından getirilen kar kullanılmıştır.

Özellikle balık taşıma ve saklama kaplarının üretimi balıkçılığın etkilediği zanaatlar arasında gelmektedir. Balıkların daha eski zamanlarda çavale de denilen örme sepetlerle taşınmaktadır. Bir dönem kullanılan kasalar ahşap yapıdır. Daha sonraki zamanlarda balıkları taşımak için çinko kaplar kullanılmaya başlanmış. Günümüzde ise köpük, plastik, ahşap gibi çeşitli kasalarla balıklar taşınmaktadır.

Avlanan balığın satışından elde edilen gelirin dağıtımında, *pay usulü* denilen geleneksel bir yöntem kullanılmaktadır. Buna göre elde edilen gelirden yakıt, kumanya ve benzeri giderler düşürüldükten sonra kalan miktar ikiye bölünmektedir. İkiye bölünen gelirin biri, tekne ve takıma (ağ vb.) verilmektedir. Kalan diğer yarısı ise teknedeki çalışanlar arasında eşit olarak bölüşülmektedir. Kimi teknelerde tekne ve takımların sahibi olan reis bu bölüşüme dâhil olmazken, kimilerinde dâhildir. Ayrıca reis, tayfalar arasında ağ tamirine, tekne bakımına yardım eden tayfalara kendi payından ek ödeme yapabilmektedir.

Balığı bir diğer pazarlamanın bir yolu da Gelibolu'daki konserve fabrikalarına göndermektir. Özellikle yaz mevsiminde avlanan yüksek miktardaki balık bu fabrikalara gönderilmektedir. Konserve ve tuzlama yapılan bu fabrikalar günümüzde de faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Günümüzde balık pazarlama sorunlarının ortadan kalkmış olmasına karşılık, balık popülasyonunun azalmış olması balıkçıların gelirlerini oldukça olumsuz etkilemektedir.

Halk Takvimi ve Meteorolojisi

Günümüzde balıkçılar teknolojinin bütün olanaklarını kullanabilmektedirler. Hava tahminleri internet, televizyon, radyo üzerinden takip edilirken geleneksel tahmin yöntemlerini kullanan balıkçıların sayısının azımsanmayacak sayıda olduğu söylenebilir. Bunun en temel nedenlerinden biri, bu teknolojilerin sağladığı bilgilerin genel meteorolojik olayla ilgili olmasına karşılık lokal meteorolojik olayları tahmin etmede geleneksel tahmin yöntemleri kadar etkili olamamasıdır. Geçmiş deneyimlere dayanan geleneksel tahmin yöntemlerinin başarısı da bu bilgilerin hafızadaki yerini korumasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Yine balıkçılar günümüzde miladi takvimi kullanmakla birlikte özellikle mevsim geçişlerini ve bazı fırtınaları *eski takvim* olarak da adlandırılan *halk takvimi* ile takip ettikleri görülmüştür.

Yılı *Kasım* ve *Hıdırellez* olarak ikiye bölen bu takvimde 8 Kasım ile 6 Mayıs arası Kasım, 6 Mayıs ile 8 Kasım tarihleri arası Hıdırellez olarak adlandırılmaktadır. Bölgedeki hayvancı topluluklar, 8 Kasım aynı zamanda çobanın sürüyü bırakma tarihi olarak belirlemişlerdir. Bu takvim sistemi ile bazı balıkçılar rüzgârları hesaplamayabilmektedir. *Yazın 120. Gün sert poyrazlaa esmiş mesela. Kışın 120. Günü hangi güne geliyo(sa), karşılığında lodos bekliyo. Buna göre hareket ediyö büyüklerimiz (KK1).* Yine bazı tarihleri deyimleştirerek kullanmaktadırlar. *Seksenle doksan arası, yani kasımın sekseni ile doksanı arası, ne işin vardı denizde kör olası derler. Sek-*

senle doksan arası, yola çıkma kör olası. Seksenle doksan arası kış yaparmış çok (KK1). Mart dokuzu/attı topuzu. Mart dokuzu çok kuvvetli kış yapar, dondurur (KK2). Kork nisanın beşinden, koca öküzü ayırır eşinden (KK2). Görüldüğü gibi deyimleştirilen önemli tarihler böylece sözel hafızada daha kolay saklanabilmekte ve aktarılabilmektedir. Cemrelerin bu takvime göre şu şekilde düştüğü hesaplanmaktadır: 105'te birinci cemre, ikinci cemre 112'de. üçüncü de bir hafta sonra. Bir hafta aralan (KK3). Balıkçılar aralık-mart arası dönemi erbain olarak adlandırmaktadırlar. Yine bu takvime göre balık göçünün hangi tarihlerde gerçekleşeceği de deyimleştirilmiştir. Burnumu buz tutsa demiş, 90'da levrek, gümüş, kefal gider yukarı (KK4).

Balıkçılar hava tahmini için ay, güneş, yıldız, bulut gibi olguları gözlemlemektedir. Kendilerine aktarılmış olan geleneksel bilginin en yoğun kullanıldığı alanlardan birisi budur. Ay dolunay evresindeyken çevresinde halka bulunması durumunu da balıkçılar şu şekilde yorumlamaktadır: Ay aydınlığıysa, ay ağıl yapar mesela büyük ağıl, küçük ağıl. Mesela bi tanesi ağıl yapar ona; bi tanesi yağmura işaret, bi tanesi rüzgâra işaret. Küçük olan yağmura işaret, büyük ağıl rüzgâra işaret (KK5). Ayın doğduğu ilk güne göre havanın bir ay boyunca nasıl seyredeceğine dair yorumlar yapılmaktadır. Ay nasıl doğarsa, nasıl doğup ta eserse öyle devam eder. Hiç esmeden doğarsa yine öyle devam eder derdi (KK6). Yine benzer bir yorum yeniayın ilk bir kaç günü takip edilerek, on beş gün boyunca havanın nasıl seyredeceği konusunda da yapılmaktadır. Yani derki biz balıkçı esnafı, ya rüzgâr, yeni ayı hava bozukken aldı. On beş gün hayır yok havada (KK6). Hilal şeklinde görünen ayın uçları hafif aşağı doğru bakarsa bunu balıkçılar ay ayakta şeklinde ifade etmektedirler. Bu durumu rüzgâra işaret saymakta ve bu nedenle ay ayakta, balıkçı yataкта deyimini kullanmaktadırlar. Ayın uçları yukarı doğru bakarsa deyim, ay yataкта, balıkçı ayakta şeklinde kullanılmaktadırlar.

Güneşin batarken aldığı renklere göre de bazı yorumlar yapılmaktadır. Güneş batarken: Bal rengi gökyüzü, hava güzel olacak demek. Tatlı kırmızı renk, iyi hava demek. Hafif sarı gökyüzü, rutubet ve yağmur. Pembe ve fıstıklı renk, şiddetli fırtına, yağmura. Güneş kırmızı batarsa rüzgâr çıkacağına delalet (KK6).

Balıkçılar yıldızların rahat ve çok sayıda görülebilmesini iyi havaya yormaktadırlar. Yıldızların kıpır kıpır görünmesini sert rüzgârların işareti kabul etmektedirler.

Yağmur için bulutların hareketleri gözlemlenmektedir. Bulutların siyah ve alçak olması en önemli belirti olarak kabul edilmektedir. Yine bulutların kaz göğsü şeklini alması durumunda sert havanın geleceği şeklinde yorumlanmaktadır. Bulutların konumuna bakarsın mesela. Kaz göğsü gibi yaptı, hava geliyo, hava hazırlık yapıyo deesin (KK7).

Yıldırımların çakış şekline göre de bazı hava tahminleri yapılmaktadır. Yatay çakar o havadan korkma. Dik çaktığı zaman bora yapar, sert rüzgârlar gelir çaktığı yerden (KK8).

Balıkçılar, kar yağışını balıkçılık için olumlu bir hava olayı olarak değerlendirmektedirler. Suyun soğuması nedeniyle balıkların kıyıya daha fazla sokulduğu ifade etmektedirler.

Hava tahmini için gözlemlenen bir unsur da hayvanların hareketleridir. Balıkçılar, balık miktarının artışını da havanın bozacağına dair işaret olarak kabul etmektedirler. Martıların yüksek

uçması da sert rüzgârın geleceğinin işareti olarak görülmektedir. Yine kıyıdaki denizkestanelerinin üzerlerine kum toplamaya başlaması da sert rüzgâr olacağını göstermektedir. Ördeklerin bazı hareketleri de hava değişiminin işareti olarak sayılmaktadır. *O ördekler bağıırır, uçar bu bu bu (KK9)*. Çakalların uludukları yere göre de bazı yorumlar yapılmaktadır. Çakallar ulumağa başladığı zaman, tepede uluduğu zaman rüzgar yapardı. Şimdi çakal derenin içinde ulursa yağar (KK10).

Balıkçıların çoğu zaman bazı sayılı fırtınanın adını bilmekle beraber zamanını pek bilmedikleri görülmüştür. Sayılı fırtınalar için daha çok miladi takvime müracaat edilmektedir. Bu fırtınalar arasında *ayandon*, *kestane karası*, *kırlangıç*, *mart dokuzu*, *bağbozumu* en çok adı anılanlardır. Ayandon fırtınası için şu deyim yaygın olarak kullanılmaktadır: *Ayandon incesinde boğulan, mırdar gider (KK7)*.

Balıkçıların rüzgarları adlandırması birkaç istisna dışında literatürle benzerlik taşımaktadır. Lodos rüzgarı bazı balıkçılar tarafından *nodos/nodas*, gündeğusu için *gündeğrusu*, günbatısı için *batı* ifadelerini de kullanılmaktadır.

Balıkçılar rüzgar ve fırtınaya göre avlanma alanı seçebilmektedirler. Şayet rüzgar yönü liman çıkışını engellemiyorsa balıkçılar, rüzgar almayan kıyı ve koylarda avlanmaya devam etmektedirler.

Giyim-Kuşam

Görüşülen eski balıkçıların önemli bir kısmı geçmişte balıkçılık yaparken gündelik giysiler giydiklerini belirtmişlerdir. Balık avlamanın daha çok kış aylarında yoğunlaşması sebebiyle sıcak giysileri tercih etmektedirler. Özellikle yünden dokunan *aba* pantolonların tercih edildiği ifade edilmiştir. Ayrıca ıslanmalara karşı kayıkta yedek giysi bulundurmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Bir dönem *Amerikan bezi* ya da şeker çuvalları tulum şeklinde ya da pantolon ve üstlük şeklinde dikildikten sonra, su geçirmesini önlemek için zift, bezir yağı ile kaplanmıştır. Şu şeker çuvalları var ya, şeker çuvallarına annadın mı don diktirir, donları; don paçaları böyle şeyli, büzmeli, lastikli yani. *Beline* uçkur geçiriyosun. Uçkurlan bağılıyosun. Üstüne annadın mı gene şey diktiriyosun terziye, palto gibi, mont gibi. Onu bezir yağıyla yağlıyon. *Bezir yağıyla yağlıyosun. Basıyon üç-dört kere annadın mı sıcakta duruyo. O, bezir yağıyı emiyo. Emdiği zaman da suyun içine sok, çıkar muşambadan daha sağlam. Beş-altı sene giyersin hani bi kat şeyi öyleydi yani o zamanlar (KK11)*. Bazı kaynak kişiler de bezir yağının üzerine bal mumunun da sürüldüğünü ifade etmişlerdir. *Bal mumunu eritiyorlardı, bezir sürdürdükten sonra bal mumu sürüyolar üzerine. Tekrar bezir yağı sürüyolar (KK6)*.

Ayaklarına ise önceleri çarık daha sonraları ise *kara lastik* olarak tabir edilen ayakkabılar giymektedirler.

Günümüzde bütün balıkçılar gündelik giysilerinin üzerine muşamba giyitler, ayaklarına da lastik çizmeler giymektedirler.

Söylenceler ve Söylenenler

Balıkçılarla yapılan derlemelerde en az derlenebilen konuların başında sözlü edebiyat ürünleri gelmektedir. Özellikle balıkçılıkla ilişkili anlatıları açığa çıkarmaya dönük çabalarımızın çok azı karşılık bulmuştur. Bu konu Kültür ve Turizm Bakanlığının 2017 yılında gerçekleştirdiği Araştırma Sonuçları Sempozyumu'nda tarafımızca daha ayrıntılı olarak ele alındığından burada bazı değinmelerle geçilecektir.

Derlemelerimizde karşılaştığımız Hz. Yunus, Hz. Nuh ve Hz. Hızır'la ilgili anlatılar başta gelmektedir. Hz. Yunus, bazı balıkçılar tarafından balıkçılık mesleğinin piri olarak görülmektedir. Hz. Yunus'un kutsal metinlerdeki hikayesi, bazı değişikliklerle anlatılmaktadır. Yine tufan bağlamında Hz. Nuh anlatıları ile daha sıklıkla karşılaşmıştır. Hz. Nuh, özellikle ilk gemi yapıcısı olarak da bu anlatılarda öne çıkmaktadır. Yaygın diğer bir anlatı figürü ise Hızır/Hıdır üzerinedir. Hızır daha çok, dara düşen balıkçıların yardımına koşan, onların koruyucusu rolünde karşımıza çıkmaktadır. Bölgede Hıdırellez'in halen yaygın olarak kutlanıyor olması bu anlatıları beslemekte ve hafızada canlı tutulmasını kolaylaştırmış görünmektedir.

Bölge balıkçılarının anlatılarına konu olan bazı yerel figürler de mevcuttur. Özellikle Kızıl Deli Sultan, Cahidi Sultan, Aya Nikola, Aburga Ahmet ilgili anlatılar bunlardan birkaçıdır. Kızıl Deli Sultan, Türklerin Rumeli'ye ilk geçişleriyle bağlantılı olarak, Çardak'ta denize doğru bir çıkıntı oluşturan kum adasının oluşumuyla ilgili bir anlatının kahramanı olarak anlatılmaktadır. Cahidi Sultan ise posteki üzerinde boğazı geçmesiyle anlatılara konu olmaktadır. Aya Nikola ise, Gökçe-adalı Rumların, denizcilerin koruyucusu olarak kabul ettikleri azizlerden biridir. Her yıl makamında, özellikle balıkçı ve denizcilerin katıldıkları bir tören düzenlenmektedir. Bozcaada'da mezarı bulunan Aburga Ahmet, bir denizci olarak fırtınada yaşadıklarıyla bir söylenceye konu olmaktadır.

Balıkçılar, kendi aralarındaki sohbetlerinin esas konusunun av hikayeleri olduğu ifade etmişlerdir. Bu hikayelerde belli oranda abartmaların da olduğunun farkında olan bazı balıkçılar bu durumu şöyle ifade etmektedirler: *Yalanı aramışlar, aramışlar balıkçının ağında çıkmış. Av hikayeleri dışında sohbetlerinin ana konusunu gündelik meseleler oluşturmaktadır. Siyaset, futbol, çevrelerinde olup bitenler en çok konuşulan konulardır.*

İnanmalar

Balıkçı inanmalarının en başında nazar inancı ve buna ilişkin uygulamalar gelmektedir. Özellikle tekneyi nazardan korumak için nazar boncuğu, boynuz, nal, denizati gibi aksesuarları hemen bütün teknelerde görmek mümkündür.

Uğur-uğursuzlukla ilgili inanmaların başında ise av öncesi balık sipariş edilmesi gelmektedir. Balıkçılar av öncesi kendilerinden balık istenmesini büyük uğursuzluk saymaktadırlar. Balık tutmanın nasip işi olduğu için böyle bir söz vermenin uğursuzluk getireceğine inandıklarını belirtmişlerdir. Bazı balıkçılar, uğursuz buldukları kişilerden de bahsetmektedirler. Bu kişileri gördüklerinden denize çıkmaktan imtina eden balıkçılarla karşılaşmıştır.

Balıkçı inanmalarına dair en yaygın uygulamalardan biri de kurban kesmektir. Tekne ilk alındığında, sezon başlangıçlarında ya da başlarından geçen iyi ve kötü olaylardan sonra kur-

ban kesmek oldukça yaygın bir gelenek. Kurban genellikle teknede kesilmektedir. Şayet tekne dışında kesiliyorsa kanından bir miktar teknenin baş kısmına sürülmektedir. Balık avının verimsiz ve kötü geçmesi durumunda kurban kesildiği gibi çok iyi geçen bir avdan sonra da kurban kesilebilmektedir. Kurban konusundaki en dikkat çekici geleneklerden biri de özellikle sezon başlangıcında avlanan ilk balığın kesilerek kurban edilmesidir. Kesilen bu balığın kanı da tekneye ve ağlara sürülmektedir.

Günümüzde kaybolmuş görünen balıkçı geleneklerinden biri de sezonda avlanan ilk balıkların dağıtılmasıdır. Günümüzde avlanan balık miktarının azalması ve ekonomik getirisinin yüksek olması nedeniyle bu gelenek artık uygulanmamaktadır. Yine geçmişte yüksek miktarda balık avlandığı zaman bir kısmının yoksullara ve çevreye dağıtıldığı ifade edilmiştir.

Balıkçılar tekneye açılmadan önce genellikle reis tarafından rızık ve bereket beklentisini dile getiren dualar etmektedirler. *Rabbim, rızkım neyse, rızkımı nasip eyle (KK8)! Ya nasip (KK10)! Vira Bismillah (KK4)!* gibi sözlerle hareket etmektedirler.

Günümüzde daha esnemiş olsa da bölgede *tekbirli bayram* olarak da anılan kurban bayramı boyunca balık avına çıkmamaya özen gösteren balıkçılar bulunmaktadır. Ramazan bayramında da ilk günü genellikle balığa çıkmayan balıkçıların sayısı oldukça yüksektir. Yine Cuma günleri balığa çıkmayı namaz saatine göre ayarlayan balıkçıların yanı sıra hiç çıkmayan balıkçılarla da karşılaşılmiştir. Geçmişte kandillerde balıkçıların nadir olarak balığa çıkıyor olmasına karşılık, günümüzde buna uyan çok az balıkçının bulunduğu söylenebilir. Yine geçmişte bazı balıkçıların kandil gecelerinde kayıklarında mum ya da kandil yaktıkları bilgisine ulaşılmıştır.

Eski balıkçıların uyguladıkları geleneklerden biri de balıkların göç mevsimine göre başlayan sezonun ilk avından önce tekneye istiflenmiş olan ağın altına para koymaktır. Ağ, ilk olarak denize salındığında altındaki para bundan sorumlu tayfalar tarafından alınmaktadır. Yine sezon başlangıcında ağlara okunmuş su dökülmesi geçmişte karşılaşılan uygulamalar arasındadır. Bazı balıkçı köylerinde sezon başlangıcında balıkçı aileleri deniz kıyısına gelerek, balıkçılar denize açıldıktan arkalarından dua okumakta ve ellerine aldıkları kumu sezonun bereketli geçmesi için arkalarından denize atmaktadırlar. *Mesela biz sezona çıktığımızda aileler gelirler, şurada denize çıktığımızda arkamızdan dua okur, kum atarlar. Okurlar, kumu denize atarlar. Yani, attığın şeyler kadar balık tutsun gibi. Öyle şeylerimiz vardı (KK13).*

Hıdırellez kutlamalarının söz konusu coğrafyada henüz canlı olduğu söylenebilir. Bu inancın merkezinde yer alan Hıdır/Hızır ile İlyas'ın buluşma günü olarak kabul edilen 6 mayısta bazı uygulamalarla karşılaşılmıştır. Hıdırellez'le ilgili inanmalardan biri de Hıdırellez sabahı deniz suyunun çok kısa bir süreliğine tatlandığına inanılmasıdır. Bazı balıkçılar o nedenle Hıdırellez sabahı deniz suyunun tadına bakmaktadırlar. Geleneksel olarak deniz ile ilişkileri oldukça sınırlı olan kadınların deniz kenarına indiği nadir zamanlardan biri Hıdırellez'dir. Hıdırellez sabahı, arınmak ve şifa bulmak amacıyla denize giren kadınlar, deniz kenarındaki taşlarla dileklerini resmetmektedirler.

Balıkçıların genel olarak içkiyle araları iyi olsa da çoğu balıkçı teknede içki içilmesine ya da içkili tekneye binilmesine sıcak bakmadıkları gözlemlenmiştir. Bunun, teknenin bereketini ka-

çıracağına inanmaktadırlar.

Balıkçılar, balık avlayarak çok para kazanılamamasını ya da kazanılan paranın kolayca harcanmasını, balığın ettiği bir beddua ya bağlamaktadırlar: *Ha, şu var, balık ne demiş: Beni tutan para kazanmasın, beni alıp ta satan pulum kadar para kazansın. A bu doğru* (KK13-14).

Balıkçılar denize çıkmak için evden çıkmalarından itibaren şans ve uğur getirmesi temenileriyle birbirlerini selamlamaktadırlar. Evden çıkarken eşleri tarafından iyi dileklerle uğurlanmaktadırlar: *Rasgele, bereketli olsun* (KK5)! Tekne limandan ayrılırken: *Allah ecelli balık nasip etsin* (KK15)!; *Allah rast getirsin* (KK7)! ve benzeri dualar edilmektedir. Yine ağ atılırken: *Rasgele* (KK9)! ya da *Allah çok versin* (KK16)! denilmektedir. Atılan ağ çekilirken reis tarafından söylenen *Vira Bismillah* (KK4)! sözü hem tayfalara verilmiş bir komut hem de hayır dua olarak kabul edilmektedir.

Bazı balıkçılar ahşap yapıli teknelerde sedir ağacı kullanılmasını, mezarlık ağacı olduğu gerekçesiyle istememektedirler. Bunun uğursuzluk getireceğine inanmaktadırlar.

Balıkta Beslenmek ya da Balıkla Beslenmek

Kumanya olarak götürülen yiyecekler mevsimine göre değışiklik göstermekle birlikte ekmek, domates, biber, soğan, karpuz, zeytin, peynir, makarna, kuru fasulye ve benzeri yiyeceklerle çay en çok tüketilenler arasındadır.

Balık tutulması halinde balık ızgarası ya da kızartması ve balık çorbası en çok tüketilen besinler arasındadır. Yemek için tercih edilen balıklar genellikle ekonomik getirisi az olan ya da avlanma sırasında yaralanmış olanlardır. Kamara olmayan eski tekne ya da kayıklarda yemek yapma olanağı daha sınırlı iken günümüzde, kamaralarda yer alan ocak ve benzeri mutfak aparatlarıyla çeşitli yemekler de yapılabilmektedir. Özellikle kalabalık olan ve uzun süre denizde kalan teknelerde yemek işinden anlayan kişiler yemek yapabilmektedir. O nedenle teknelerde genellikle yemek yapma araç-gereçleriyle, yağ, tuz, salça, soğan gibi temel girdiler sürekli olarak bulundurulmaktadır.

Teknede yemek molası, balık avının durumuna göre ayarlanmaktadır. Birinci öncelik balığın avlanması ve takibidir. Yemek öğünleri genellikle bu iş dışı zamanlara göre ayarlanmaktadır. Yine boş aralıklarda çay tüketimi oldukça yaygındır.

Balıkçı hanelerinin de en başat yiyeceğı balıklardır. Balıkçıların çoğu, balık tuttukları sürece evlerinde de çoğunlukla balık pişirildiğini ifade etmişlerdir. Balıklar genellikle tava ya da ızgarada pişirilmektedir. Karşılaştığımız farklı pişirme tekniklerinden biri de tuzda balıktır. Daha çok *taş balığı* olarak da adlandırılan *pullu balıklardan* karagöz, levrek, kefal türü balıklar tamamen tuza gömülerek fırında pişirilmektedir. Günümüzde daha çok tencerelerde yapılan pilaki, geçmişte *kakala* olarak da anılan toprak kaplarda pişirilmektedir. Balık çorbalarında en çok kullandıkları balık türleri iskorpit, gelincik ya da lapire olarak adlandırılan balıklardır. Çorbalarda daha çok eti sert balıkları tercih ettiklerini ifade etmektedirler. Balıkçıların yaptığı bir diğer balık yiyeceğı de balık köftesidir. Balık köftesi genellikle iri *paçoz kefal* olarak da anılan balıktan ve kılıçığı az olan mezgitten yapılmaktadır. Balık köftesinin yapılışını şu şekilde özetlemiştir kaynak kişi: *Biz*

onu haşlarız. Ondan sonra bir bir ayıklarız etini. Ondan sonra köfteyi nasıl koyuyosun harcını; yani karabiberdi, maydanozdu, nane ne varsa işte köfteye koyduğun harçları koyarsın. aynı yoğurursun. Aynı bi balık köftesi de yaparsın yani (KK9). Balıkçıların sık pişirdiği yemekler arasında buğulama ve pileki/pilaki bulunmaktadır. Lüfer ve palamut pilaki yapımında en çok tercih edilen balık türleridir. Şimdi buğulama suyu az. E normal domatesi rendellersin, soğanı, soğanı şey yaparak öldürürsün. Balığı koyarsın çok hafif sulu. Kapatırsın gasteyi üzerine. Öyle pişer buğusunlan tüpün üzerinde (KK9). Buğulamaya benzemekle birlikte pileki daha sulu bir yemek olarak tarif edilmektedir. Pileki biraz daha sulu. Yarı çorba, yarı şey gibi. Biraz suyu bol (KK9). Diğer bir pişirme tekniği de haşlamadır. Hiç içine malzeme koyma; sade tuz, bi parça yağ. Kendi suyunu da koyuyo oraya zaten o. haşlama gibi bi şey oluyo. Daha güzel oluyo (KK17).

İstakoz ya da genel olarak böcek olarak anılan deniz canlıları iyi kazanç sağladığı için balıkçılar ancak kırık ve yaralı olmaları halinde tüketmektedirler. Suda haşlanarak yenilen istakozun oldukça lezzetli olduğu ifade edilmektedir. Canlı canlı suya. Haşlıyosun. Ondan sonra içini çıkarıyosun. Limon sıkıyosun üzerine, zeytinyağı (KK10-18). Geçmişte ahtapot ve sübyenin de pek yenilmediği ifade edilmektedir. Daha eskiden ahtapot, sübye, bunlar yinmez. Ama şimdi (KK. gülüyor.M.F.) öğrendi ahtapot (KK3).

Avlanan balıkları mevsimi dışında tüketmek için kullanılan en yaygın yöntem tuzlamadır. Tuzlama için esas olarak sardalye ve kolyoz tercih edilmektedir. Bir kat balık, bir kat tuz şeklinde istiflenen balıklar bir süre bekletilmektedir. Bu bekleme süresi içinde balıkların kanı tamamen tükenince yeniden tuzlanarak, tenekelere doldurulmaktadır. Diğer bir saklama yöntemi çirozdur. Bir tür kurutma tekniği olan çiroz genellikle balıkların yağsız olarak avlandıkları mevsimde yapılmaktadır. Yaygın olarak çirozu yapılan balıkların başında, uskumru gelmektedir.

Geçmişte balık satışının zor olduğu koşullarda büyük miktarda balık yakalandığında limanda bir şenlik havasında balık pişirilerek köylülerce yenildiği belirtilmiştir. Koca bi ateş yakarlar. En yaşlısı oturur ora. Ondan sonra koca koca ızgaralar, doldurulur, dökülür. Bütün köylü hep beraber yirdik (KK3). Karşılaştığımız bir toplu yemek geleneği de geçmişte kalmış olmakla birlikte balıkçıların topluca levrek pilavı yemeleridir. Önceden eski insanlar yapıyapıyolaamış. Şimdik gidip mesela balığa gidiyolaamış. Geliiken de devriye bakarlar önceden mesela, kimde sıra mesela. kocaman bi levreği keserler, levrek pilavı yaptırırlardı. Toplanırlardı. Ondan sonra zaten denizden gelmiş, aç; karınları aç. Haydii koca balık pilavınlan beraber yinirmiş o zaman. Eski muappetler yapıyomuş burada. ha işte bi tane alıyolarmış, mesela kimde sıra? Mesela bu gün Erdoğan Abi'de. götürsün evine. İşte neyse yenge yapar onu, hazırlar. Getirirler böyle meydana, haydi bakalım (KK19).

Balıkçıların genel olarak içki içmeyi sevdikleri ifade edilmektedir. Geçmişte en çok tüketilen alkollü içki şarap iken, günümüzde şarabın yanında rakı tüketiminin de arttığı belirtilmektedir. Ya şarap içerdik u zamanlar. Rakı, pahalı. Hep şarap (KK19). Bu nedenle balıkçı yerleşimlerin tipik özelliklerinden biri de bu yerleşimlerde genellikle balıkçıların uğrak yeri olan meyhane tarzı lokantaların varlığıdır.

Kutlamalar-Eğlenceler

Kabotaj bayramının, geçmişte bölge balıkçılarının en çok rağbet ettikleri kutlamalar arasında olduğu ifade edilmektedir. Aslında askeri törenlerin bir parçası olan bu kutlamalardaki çeşitli yarışmalara balıkçılar da dâhil edilmektedirler. Bu yarışlardan biri piyade tipi kayıklarla yapılan kürek çekme yarışmalarıdır. Bu yarışmaların oldukça çekişmeli geçtiği ifade edilirken, anlatılan bazı ayrıntılar balıkçıların ne denli önemsediklerini de göstermektedir. *Kıç tarafında dümen var ya? Gecedен gidiyo, kayığın altına kürek, süpürge çakıyo. Kayığın altında kürekle çekiyon ya, tutsun diye (Gülüşmeler M.F.) (KK5).* Genç balıkçıların katıldıkları bir diğer yarışma *yağlı direk* yarışmasıdır. Yağlanmış direğin ucundaki bayrağı kapmakla sonuçlanan yarışmada, kazanana bazı hediyeler verildiği de belirtilmektedir. Balıkçıların katıldığı bu etkinlikler günümüzde kaybolmuş görünmektedir.

Yaygın balıkçı eğlencelerinin başında balık ve içkiyle yapılan sohbetlerdir. Avlanan balık eşliğinde genellikle şarap içilen bu eğlencelerde güzel sesi olan balıkçılar şarkı, türkü söylemekte; zeybek oynamaktadırlar. Yine bu sohbetlerde fıkra ve güldürücü anıların anlatıldığı ifade edilmektedir.

Halk Hekimliği

Balıkçıların en çok karşılaştığı sağlık sorunlarının başında, bazı balıkların çarpmalarına ve ısırılmalarına maruz kalmaktır. Özellikle trakonya, iskorpit türü bazı balıkların çarpması durumunda en sık başvuru geleneksel tedavi yöntemi idrar sürmektir. Günümüzde bir ecza dolabı bulunduranın zorunluğu olduğu balıkçı teknelerinde bu tedavinin yerine amonyak kullanılmaktadır. İdrardan sonra en çok başvuru yöntem çarpılan yere kibrit ucundaki kimyanın basılmasıdır. *Hiç bi şey bulamazsan denizde, evvelden yoktu, deyelim kiprit; bildiğin kiprit başındaki kimyası, çarpan veya kestiğin yere üç-dört tane kibrit. Çakının burnuyla sıyırırsın, kapatırsın zingadak tamam (KK12).* Balık çarpmalarına karşı uygulanan en ilkel yöntemlerden bazıları ise yara yerine sigara ateşi ya da egzoz ısısıyla yakmak olarak karşımıza çıkmaktadır (KK13). Bu yaralara bazı balıkçıların limon sıktıkları, bazılarının da sıcak suda beklettikleri ifade edilmiştir (KK20). Diğer bazı balıkçılar da sirke sürmektedirler (KK19).

Balıkçıların sürekli nemli ortamda bulunmalarından dolayı en mustarip oldukları rahatsızlıkların başında romatizma gelmektedir. Nem ve soğuktan dolayı bütün balıkçıların belli bir yaştan sonra bu rahatsızlıkları yaşadıkları ifade edilmektedir. Romatizma ağrıları için uygulanan geleneksel yöntemlerden biri, denizanasının kaynatılarak, ağrıyan yerlere konulması ve bir bez yardımıyla bağlanmasıdır (KK21).

Balıkçılar ve bölge halkı *eşkina* balığının kafasında bulunan taşın suda eritilerek içilmesi durumunda böbrek taşlarına iyi geldiğini ifade etmektedirler (KK21).

Özellikle mavi denizanasının sıvısının göze kaçması durumunda geçmişte en sık başvuru tedavi yönteminin göze karpuz suyu dökmek olduğu belirtilmektedir (KK20).

Balıkçılar bazı çarpma ve yaralanmaları balıkla sararak da tedavi etmeye çalışmışlardır.

KAYNAK KİŞİ LİSTESİ

- KK1. Mustafa Badem, Biga, Karabiga, 1959, Yüksekokul
- KK2. Mehmet Savran, Eceabat, Beşyol,
- KK3. Hüseyin Çoban, Eceabat, Beşyol, 1942, İlkokul
- KK4. Emin Ok, Eceabat, Kilitbahir, 1940, İlkokul
- KK5. Selahattin Acar, Eceabat, Kilitbahir, 1952, ilkokul
- KK6. Selahattin Ergül, Eceabat, 1932, İlkokul
- KK7. İbrahim Zenci, Eceabat, Kilitbahir, 1968, İlkokul
- KK8. Osman Kayan, Eceabat, 1955, Okuryazar
- KK9. Ali Köse, Eceabat, Beşyol, 1952, İlkokul
- KK10. Rebi Özavcı, Eceabat, Beşyol, 1952, İlkokul
- KK11. Hasan Cihangir, Biga, Karabiga, 1932, Okuryazar Değil
- KK12. Osman Kayan, Eceabat, 1955, Okuryazar
- KK13. Harun Sekmen, Biga, Aksaz, 1965, İlkokul
- KK14. Hüseyin Ahmet, Biga, Aksaz, 1942, İlkokul
- KK15. Kemal Cankurtaran, Eceabat, Kilitbahir, 1969, Lise
- KK16. Naci Ağırbaş, Eceabat, Kilitbahir, 1952, Okuryazar değil
- KK17. Cemallettin Müdür, Eceabat, Beşyol, 1969, İlkokul
- KK18. Necmi Pamukçu, Eceabat, Beşyol, 1962, Ortaokul
- KK19. Okan Sonat, Eceabat, Seddülbahir, 1963, İlkokul
- KK20. İbrahim Özden, Biga, Karabiga, 1970, İlkokul
- KK21. Sadri Bulun, Eceabat, 1955, İlkokul, 1955, İlkokul